

Szóbeli tan – Rabbinikus irodalom

Válogatott fejezetek a Misnából

7. *Nezikin rend, Baba kama traktátus:*

Károk és kötelmek (obligatio = ḥijjuv)

Biró Tamás

birot@or-zse.hu, <http://birot.web.elte.hu/>

2020. április 01.

A *Misna* szerkezete

(ismétlés)

- Hat rend (*szeder*, סדר)

1. *Zeraim* ('magvak')

2. *Moed* ('ünnep, idő')

3. *Nasim* ('nők')

4. *Nezikin* ('károk')

5. *Kodasim* ('szentségek')

6. *Tohorot* ('tisztaság[ok]')

- 63 traktátus (*maszekhet / maszekhta*, מסכת / מסכתא)

- 525 fejezet
(*perek*, פרק)

- 4224 misna משנה
(kisbetűvel!)

FACTSHEET:

Nezikin rend

- Rend (*szeder*): *Nezikin* ('károk', a Misna 4. rendje)
- Traktátus (*maszekhet*): 10 traktátus
 - Baba kama,* *Baba mecia,* *Baba batra,*
 - Szanhedrin,* *Makkot,*
 - Sevuot,* *Edujot,*
 - Avoda zara,* *Avot,* *Horajot*
- Fejezetek száma: 73 fejezet (+ Avot 6 = *Kinjan Tora 'a Tóra megszerzése'*)
- Fő témák: polgári jog, büntető jog és eljárásjog; „egyebek”
- Tórai forrás, alapszöveg, háttér: lásd az egyes rendeknél.

FACTSHEET:

Nezikin rend

- Rend (*szeder*): *Nezikin* ('károk', a Misna 4. rendje)
- Traktátus (*maszekhet*): 10 traktátus
 - Baba kama,* *Baba mecia,* *Baba batra,*
 - Szanhedrin,* *Makkot,*
 - Sevuot,* *Edujot,*
 - Avoda zara,* *Avot,* *Horajot*
- Fejezetek száma: 73 fejezet (+ Avot 6 = *Kinjan Tora 'a Tóra megszerzése'*)
- Fő témák: polgári jog, büntető jog és eljárásjog; „egyebek”
- Tórai forrás, alapszöveg, háttér: lásd az egyes rendeknél.

Nezikin rend

1.	<i>Baba kama</i>	10 fejezet	<i>polgári jog: károk, kártérítés</i>	} Nezikin traktátus, amelyet három részre bontottak: „első kapu”, „középső kapu”, „utolsó kapu”.
2.	<i>Baba mecia</i>	10 fejezet	<i>polgári jog: tulajdonjogjog...</i>	
3.	<i>Baba batra</i>	10 fejezet	<i>polgári jog: ingatlanjog...</i>	
4.	<i>Szanhedrin</i>	11 fejezet	<i>büntetőjog (halálbüntetés)</i>	} Szanhedrin traktátus, amelyet két részre bontottak: halálbüntetés, testi fenytés.
5.	<i>Makkot</i>	3 fejezet	<i>büntetőjog (botütés)</i>	
6.	<i>Sevuot</i>	8 fejezet	<i>bíróság előtti eskü (és fogadalmak, stb.)</i>	
7.	<i>Edujot</i>	8 fejezet	„tanúságtételek”: rabbik a korábbi rabbik tanítására vonatkozóan (<i>bo ba-jom</i> : II. Gamliel leváltásának és Eleazar ben Azarja megválasztásának napján?)	
8.	<i>Avoda zara</i>	5 fejezet	<i>bálványimádás</i>	
9.	<i>Avot</i>	5(+1) fejezet	„ <i>Pirké avot</i> ”: etikai tanítások (ld. félév elején)	
10.	<i>Horajot</i>	3 fejezet	<i>téves tanítás utáni áldozat (rabbi, főpap, király)</i>	

FACTSHEET: *Baba kama traktátus*

- Rend (*szeder*): *Nezikin* ('károk', a Misna 4. rendje)
- Traktátus (*maszekhet*): *Baba kama* ('első kapu', a renden belül az 1. traktátus) vagy *Bava kama*, *Baba kamma*, *Bava kamma*
- Fejezetek száma: 10
- Fő téma: polgári jog: elsősorban károk és kártérítés
- Tórai forrás: Exod. 21–22
- Érdekesség: [ld. köv. oldal]

Érdekesség: bBK 50b:

Barajta: egy misnabeli misnához (nyelvileg, stílusában, terjedelmét tekintve) hasonló „hagyománycsomag”, amely nem került be a Misnába, de a Talmud idézi („tanu rabbanan”).

[Tanu/teno rabbanan] Tanították a rabbik, hogy ne dobáljon köveket az ember a saját területéről a közterületre. *[Maasze be-adam]* Történt egy emberrel, hogy köveket dobálgatott a saját területéről a közterületre. Egy jámbor [ḥaszid] meglátta őt, és azt mondta: „Miért dobálgatsz köveket egy olyan területről, amely nem a tied, egy olyan területre, amely a tied?” De ő csak nevetett rajta.

Egy idő múlva arra kényszerült [az ember], hogy eladja a mezejét. Egyszer ezen a közterületen sétálgatott, és meglátta azokat a köveket [amelyeket korábban kidobott]. Azt mondta [magában]: „[Mégiscsak] helyesen kérdezte tőlem az a jámbor, hogy miért dobálgatok köveket egy olyan területről, amely nem az enyém, egy olyan területre, amelyik az enyém.”

Római jog – *mint a Misna kontextusa*

- Az *obligatio* (kötelem, *ḥijjuv* חייוב) fogalma:
- Iustinianus-féle *Institutiones*:

„a kötelem olyan **jogi kötelék**, amelynél fogva szükségszerűen valamilyen szolgáltatás teljesítésére kényszerülünk államunk jogának megfelelően.”
(Földi A – Hamza G, 1996, p. 381.)

- A kötelmek kialakulása (vö. Gaius 3,88, idézi Földi–Hamza, 1996, p. 385)
 - *Obligationes ex contractu*: szerződés következtében (kölcsön, letét, adásvétel, bérlet...).
 - *Obligationes ex delicto*: bűncselekmény következtében (károkozás, testi sértés...).
- + Később: *ex variis causarum figuris* (különböző egyéb jogcímekből).
- Iustinianus: *ex contractu, quasi ex contractu, ex maleficio, quasi ex maleficio*.

Római jog – *mint a Misna kontextusa*

- Az *obligatio* (kötelem, *ḥijjuv* חייוב) fogalma:
- Iustinianus-féle *Institutiones*:

„a kötelem olyan **jogi kötelék**, amelynél fogva szükségszerűen valamilyen szolgáltatás teljesítésére kényszerülünk államunk jogának megfelelően.”
(Földi A – Hamza G, 1996, p. 381.)

Kötelmek kialakulása (vö. Gaius 3,88, idézi Földi–Hamza, 1996, p. 385)

• *Obligatio ex contractu*: szerződés következtében (kölcsön, letét, adásvétel, bérlet...).

• *Obligatio ex delicto*: bűncselekmény következtében (károkozás, testi sértés...).

+ Később harmadik: *ex variis causis* (különböző okokból).

Iustinianus: *ex contractu, quasi ex contractu, ex maleficio, ex maleficio*.

Látszólag nagyon eltérő témák egyetlen közös absztrakt jogi fogalom alá vonva, ami által az értelmezésük egységes kereten belül lehetséges.

Római jog – *mint a Misna kontextusa*

- Az *obligatio* (kötelem, *ḥijjov* חייוב) fogalma:
- Iustinianus-féle *Institutiones*:

„a kötelem...
ḥov חוב : 'tartozás' (pénzbeli) ... valamilyen
ḥijjov חייוב : 'kötelem' (cselekvésre – pl. fizetésre – kötelezett) ... megfelelően.”

- A kötelmek kialakulása (vö. Gaius 3,88, idézi Földi–Hamza, 1996, p. 385)
 - *Obligationes ex contractu*: szerződés következtében (kölcsön, letét, adásvétel, bérlet...).
 - *Obligationes ex delicto*: bűncselekmény következtében (károkozás, testi sértés...).
- + Később harmadik: *ex variis causarum figuris* (különböző egyéb jogcímekből).
- Iustinianus: *ex contractu, quasi ex contractu, ex maleficio, quasi ex maleficio*.

Ex delicto: mely cselekvésre kötelezett?

- Három lehetséges cél:
 1. Kártérítés: az eredeti állapot helyreállítása (vagyon/anyagi értelemben)
Kármegosztás (több károsult között), kárenyhítés (részleges kárpótlás)
Nem anyagi jellegű károk megtérítése.
Felmerült költségek és elmaradt haszon megtérítése.
 2. Megelőzés, elriasztás.
 3. A társadalom bosszúigényének jogrendszerbe csatornázott kielégítése.
- Lehetséges cselekvések: *Vö. Exod 21–21 vs. Misna BK 1:3.*
 - Pénzbeli fizetés; természetbeni szolgáltatás; testi büntetés elszenvedése;...
- Mentésülés a kártérítési kötelezettség alól, például:
 - Az adós / károkozó hibájának a hiánya (vö. *vis maior*).
 - A károsult hibája (pl. felelőtlensége) vagy beleegyezése. *Vö. pl. Misna BK 1:2 és 5.*

Exod. 22: kötelmek letétből, bérletből

⁶Ha valaki pénzt vagy értéktárgyakat **ad át felebarátjának megőrzésre**, és ellopják azt annak az embernek a házából, ha megtalálják a tolvajt, kétszeresen térítse meg. ⁷De ha nem találják meg a tolvajt, akkor a ház gazdáját állítsák az Isten elé, hogy nem tette-e rá a kezét felebarátjának a tulajdonára. ⁸Minden hűtlen kezelés dolgában, akár marha, akár szamár, akár juh, akár ruha, akár egyéb elveszett dolog az, amiről valaki azt mondja, hogy az az övé, kerüljön kettejük ügye az Isten elé, és akit az Isten bűnösnek ítél, fizessen kétszeres kártérítést a felebarátjának. ⁹Ha valaki szamarat, marhát, juhot vagy bármilyen állatot ad át megőrzésre felebarátjának, és az megdöglik vagy megsérül, vagy elhajtják úgy, hogy senki sem látta, ¹⁰akkor az ÚRra tett eskü döntsön kettőjük között arról, hogy rátette-e a kezét felebarátjának a tulajdonára. Ezt fogadja el az állat gazdája, és nem kell kártérítést fizetni. ¹¹De ha valóban ellopták tőle, akkor térítse meg a kárát a gazdának. ¹²Ha viszont vadállat tépte szét, hozzon bizonyítékot, és akkor nem kell a széttépett állatot megtérítenie. ¹³Ha valaki **kölcsönként** felebarátjától egy állatot, és az megsérült vagy elpusztult, amikor gazdája nem volt ott, akkor kártérítést kell neki fizetni. ¹⁴De ha a gazdája jelen volt, akkor nem kell neki kártérítést fizetni. Ha napszámos dolgozott vele, akkor a kár a bérét terheli.

A „négy őrző” = *arba'a somrim* ארבעה שומרים

(Vö. Exod. 22:6-14)

- *somer ħinnam*: szívességből megőrzi
- *somer szakhar*: fizetett őrző
- *szokher*: fizető kölcsönző
- *soel*: ingyen kölcsönvevő

A talmudi értelmezésben:

Exod. 22:6–8

Exod. 22:9–12

Exod. 22:13–14a

Exod. 22:14b

	saját gondatlanság	ellopják	elveszik	elkerülhetetlen erőszak (<i>onesz</i>)	rendeltetésszerű használat
<i>somer ħinnam</i>	felelős	nem felelős	nem felelős	nem felelős	nem használhatja
<i>somer szakhar</i>	felelős	felelős	felelős	nem felelős	használhatja
<i>szokher</i>	felelős	felelős	felelős	nem felelős	nem felelős
<i>soel</i>	felelős	felelős	felelős	felelős	nem felelős

Exod. 21: testi sértésből adódó kötelmek

Emberölés: „¹²Aki úgy megüt valakit, hogy az belehal, halállal lakoljon! (...) ¹⁴Ha pedig valaki szántszándékkal tör a felebarátjára, és orvul öli meg, az ilyet oltáromtól is vidd el, és haljon meg!”

Gondatlanságból okozott emberölés: „¹³De ha nem szándékosan ölt, hanem Isten akaratából esett a kezébe, akkor kijelölök nálatok egy helyet, ahová elmenekülhet.”

Okozott kár (elmaradt haszon, gyógyítás költsége): „^{19b} (...) Csupán a fekvés idejére térítse meg a kárát, és gyógyíttassa meg!”

Testi kár pénzbeli megtérítése: „²³Ha viszont nagyobb szerencsétlenség történt, akkor életet kell adni életért. ²⁴Szemet szemért, fogat fogért, kezet kézért, lábat lábért, ²⁵égetést égetésért, sebet sebért, kék foltot kék foltért.”

Exod. 21-22: lopásból adódó kötelmek

^{21:37}Ha valaki marhát vagy juhot lop, és levágja vagy eladja, akkor **öt** marhát adjon kártérítésül egy marháért és **négy** juhot egy juhért.

^{22:1}Ha a tolvajt betörésen érik, és úgy megverik, hogy meghal, nem számít vérontásnak. ²De ha ez napvilágnál történik, akkor vérontásnak számít.

A tolvajnak kártérítést kell fizetnie, és ha nincs neki miből, akkor **el kell adni őt** [rabbinikus értelmezés: rabszolgának] a lopott jószág miatt. ³Ha élve találják meg nála a lopott jószágot, akár marha, akár szamár, akár juh az, **kétszeresen** kell megtérítenie.

Exod. 21: öklelő ökör

- **Ha emberélet:** „²⁸Ha egy ökör **felöklel egy férfit vagy egy nőt úgy, hogy az belehal**, akkor meg kell kövezni az ökröt, és a húsát nem szabad megenni. Az ökör gazdája azonban ártatlan. ²⁹De ha az ökör már korábban is öklelős volt, és erre figyelmeztették is a gazdáját, mégsem vigyázott rá, és ezért ölt meg egy férfit vagy egy nőt, akkor az ökröt meg kell kövezni, és a gazdájának is meg kell halnia.”
 - **Ha más kár:** „³⁵Ha valakinek az ökre **felökleli egy másik ember ökrét**, úgyhogy az elpusztul, akkor adják el az élő ökröt, és felezzék meg annak az árát; az elpusztult állatot is felezzék meg. ³⁶De ha tudták, hogy az ökör már azelőtt is öklelős volt, és a gazdája mégsem vigyázott rá, akkor ökröt kell adnia kártérítésül az ökörért, a döglött állat pedig legyen az övé.”
- *Distinkció: **sor tam** [még nem öklelt] – sor muad [már figyelmeztették öklelésért].*

Exod. 21: öklelő ökör

- *Sor tam* שׁוֹר תַּם [még nem öklelt]
 - Mind a károkozó (gazda), mind a károsult részéről mérsékelt elővigyázatosság várható el.
 - Ha emberélet: a gazda nem felelős az okozott halálért.
 - Ha vagyoni kár: a gazda és a károsult közt kármegosztás.
- *Sor muad* שׁוֹר מוֹעֵד [már figyelmeztették a gazdát az ökör öklelésért].
 - A gazda részéről elvárt a fokozott elővigyázatosság.
 - Ha emberi életet követel, a gazda halálra ítélfhető.
 - Ha más kárt okoz, a gazda teljes kártérítéssel tartozik.
(Megjegyzés: de a Misna BK 1. fejezete ezt finomítani fogja.)

Exod. 21-22: négy + egy fajta kár

1. ^{21:33}Ha valaki nyitva hagy egy **kutat**, vagy ha kutat ás, és nem fed be, és emiatt marha vagy szamár esik bele, ³⁴akkor a kút gazdája fizesse meg a kárt. Térítse meg az állat árát a gazdájának, az elpusztult állat pedig legyen az övé.

בור *bor* 'verem'

2-3. ^{22:4}Ha valaki mezőt vagy szőlőt legeltet le úgy, hogy **ráengedte az állatát**, és az a **más mezején legelt**, az térítse meg a kárt mezeje vagy szőlője legjavából.

שן *sen* 'fog'

רגל *regel* 'láb'

4. ^{22:5}Ha **tűz** üt ki, és belekap a bozótba, és elégnek a gabonakeresztek, a lábon álló gabona vagy a mező, akkor fizessen kártérítést az, aki a tüzet okozta.

שא *es* 'tűz'

+ Exod. 21: öklelő ökör (emberélet vagy más kár? *tam* vagy *muad*?)

קרן *keren* 'szarv'

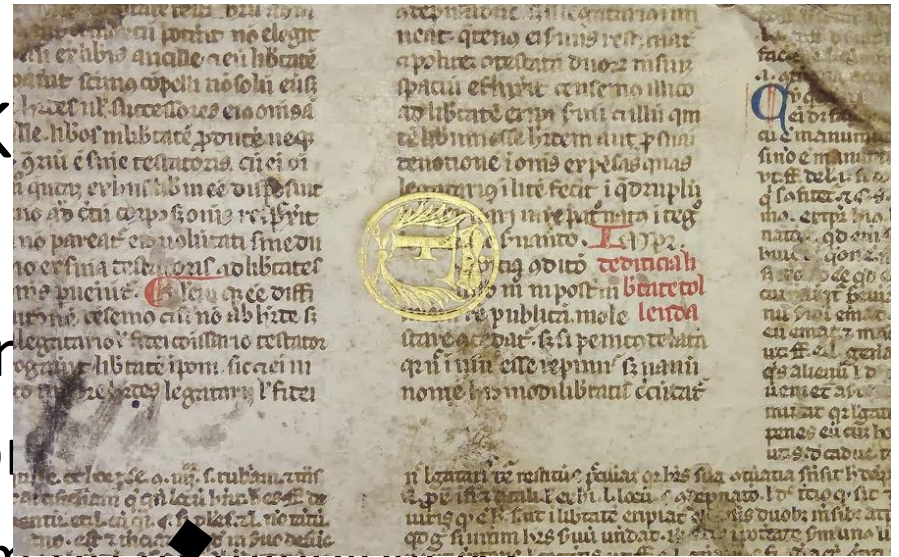
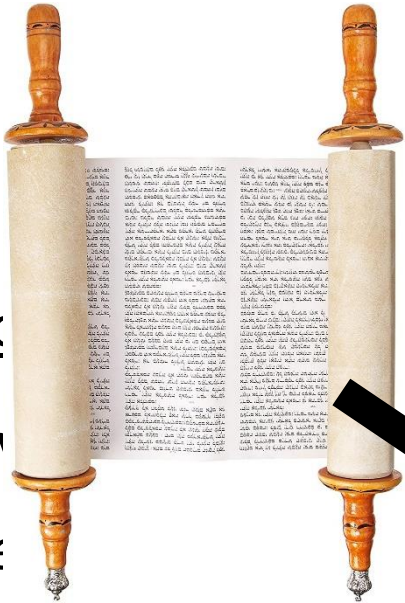

Exod. 21-22: négy + egy fajta kár

- Különböző misnák, „hagyománycsomagok” enyhén eltérő számban és eltérő elnevezésekkel sorolják fel a károk prototípusait:
 - Forráskritika: más korból vagy más iskolából származó terminológiák?
- Releváns distinkciók:
 - *Legelés/taposás*: a károkozónak származik-e haszna a károkozásból?
 - A kár forrása élő vagy élettelen? A kár terjedésre képes-e?
 - *Tam/muad*: milyen „valószínűséggel” számíthatunk előre a kár bekövetkezésére?
 - Misna BK 1. fejezet: akár ilyen típusú, akár olyan típusú kár, a károkozónak meg kell térítenie az okozott kárt!

Exod. 21-22: négy + egy fajta kár

- Különböző típusú, „hagyománycsomagok” eredetű törvényszabásokkal sorolják fel a károk típusait
 - Egyes károk a Talmud korból vagy más iskolából származó terminológiákkal ismertek:
 - **Le'atza**: a károkozónak származik-e haszna a károkozásból?
 - A kár forrása élő vagy élettelen? A kár terjedésre képes-e?
 - **Tam/muad**: milyen „valószínűségű” a kár bekövetkezésére? Előre a kár bekövetkezésére?
- Misna BK 1. fejezet: a károkozónak nem okozott kárt!

Viszlát következő alkalommal!